

THE LIFE AND POWER OF STORIES: HANS CHRISTIAN ANDERSEN AND ION CREANGĂ (CASE-STUDY)

Luiza MARINESCU

Spiru Haret University of Bucharest

*Abstract: Telling stories is the best way to teach, to persuade, and even to understand the culture of peoples, very similar and different in their tradition. The story of childhood is written by two national symbols of Danish and Romanian literature. The power of reading a story change the way in which life could be understood. The present study about The life and the power of stories: Hans Christian Andersen and Ion Creangă (A case study) underline the fact that the magic of great literature has the power to transform the meaning. Defining the childhood universe from the inside part of its knowledge, through the fairy tales and the subjectivity of their memories, Ion Creangă and Hans Christian Andersen are two reference authors for the knowledge of the classical literature from their country. In the history of Romanian and Danish culture, the two writers who lived in the nineteenth century remained famous grace to the fact that they are the creators of the childhood's fairy tales from everywhere. Although they never met, Hans Christian Andersen and Ion Creangă have experienced the grace of writing and of reliving childhood years through writing, recounting with talent that all their experiences happened really in their time of wonderful world stories, "in the great, wonderful, time of fairy-tale." (Andersen, *The Dryad*). This study is a comparative approach which focuses on their personal mythology of the birthplace, of their family and teachers, of their first readings and their passion for theater and writing.*

Keywords: Hans Christian Andersen, Ion Creangă, Amintiri din copilărie, The story of my life, autobiography, monographs.

1. Afinități biografice

În veacul al XIX-lea, în care puterea poveștilor provenea din miracolul cuvintelor ce erau ascultate și prindeau viață deopotrivă în fața copiilor și a oamenilor maturi, într-o lume în care poveștile scrise, culese și adaptate de către Frații Grimm din folclorul german și scandinav au deschis gustul romantic pentru folclor, viața și puterea poveștilor lui Hans Christian Andersen și ale lui Ion Creangă izvorăște din talentul cu care au fost înzestrați și din harul lor de a filtra în scris prin sensibilitatea lor sensurile magice ale existenței.

Definind copilăria din interiorul cunoașterii universului ei, prin intermediul basmelor și al subiectivității *Amintirilor*, Ion Creangă și Hans Christian Andersen sunt doi autori de referință pentru cunoașterea literaturii clasice din țara lor. În istoria culturii române și a celei daneze, doi scriitori care au trăit în cel de al XIX-lea veac au rămas celebri grație faptului că ei sunt creatorii basmelor copilăriei de pretutindeni. Deși nu s-au cunoscut, Hans Christian Andersen și Ion Creangă au avut parte de harul scrisului și al retrăirii prin scris a anilor copilăriei, povestind cu talent toate cele ce s-au întâmplat cu adevărat la vremea lor, într-o minunată lume a poveștilor, „în vremea noastră, în marele și minunatul timp al poveștilor” (Andersen, *The Dryad*).

Ion Creangă s-a născut la Humulești, în apropiere de Târgu-Neamț, la 10 iunie 1839, dată pe care o indică actul său de naștere aflat în arhiva mitropoliei din Iași. Într-un fragment autobiografic Creangă dă ca dată a nașterii sale anul 1837, 1 martie. „Sunt născut la 1 martie 1837 în satul Humulești, județul Neamțului, Plasa de Sus, din părinți români: Ștefan a lui Petrea Ciubotariul din Humulești și soția sa, Smaranda, născută David Creangă, din satul Pipirig, județul Neamțului.” Cercetând documentele vremii reiese că strămoșii dinspre mamă ai lui Ion Creangă „s-au tras pe partea

moldovenească a munților de prin Maramureș pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea cam între 1784-1788...” (Călinescu, 1978: 9). Familia dinspre mamă a fost de origine ardeleană, bunicul lui Ion Creangă, David venind din Maramureș împreună cu familia. Străbunicii lui Ion Creangă s-au așezat în satul Pipirig, „un sat smârcos, inundabil, pe apa Neamțului” aproape de valea Bistriței. Bunicul David știa să citească și și-a dat fiii să învețe carte, iar fiica sa, Smaranda, mama lui Ion Creangă a învățat singură să citească, alături de fiul ei. Soțul Smarandei, zis Ștefan a Petrei Ciubotariul, pentru că cineva din neamul lui făcuse ciubote, se presupune că își avea familia tot de origine ardeleană. În casa țărănească din Humulești, în familia lui Ștefan și a Smarandei se nasc opt copii: Ion, Zahei, Maria, Ecaterina, Ileana, Teodor, Vasile, Petre, ultimii băieți murind de copii. Ecaterina va trăi până în 1893, iar Zahei, Maria și Ileana se vor stinge, toți trei, în anul 1919.

Autobiografia are valoare monografică și documentară în ambele cazuri, căci și scriitorul danez și cel român au surprins specificul național al locurilor descrise. Dacă Hans Christian Andersen surprinde evoluția autobiografică până la vremea deplinei maturități și a afirmării ambițiilor literare într-o lume a oamenilor bogați și puternici, aparent toți binevoitori, Ion Creangă păstrează vie în evocarea sa lumea satului tradițional, pe care silit de împrejurări a fost nevoit să o părăsească pentru a merge la școală la oraș la vârsta adolescenței. Pentru ambii scriitori plecarea de acasă la vârsta adolescenței rămâne un moment de maturizare, într-o lume în care vor deveni scriitori cunoscuți. Orice încercare de reîntoarcere în acel moment al despărțirii de locurile natale va deveni posibilă numai prin intermediul scrisului, destinul lor împlinit.

Având o voce frumoasă și cu un ambitus vocal remarcabil Hans Christian Andersen visa să se facă cântăreț de operă sau cel puțin actor. Veșnic îndrăgostit de lumea teatrului liric, plecând de acasă cu gândul de a se afirma pe scena Teatrului Regal din Copenhaga, autorul notează: „din nenorocire pentru mine după opt sau zece luni mi-am pierdut glasul. Umblasem toată iarna și toată primăvara cu niște ghetete atât de rupte, încât picioarele îmi fuseseră tot timpul ude. Nădejdea de a fi într-o zi cântăreț se năruie.” (Andersen, 1983:39) Glasul deosebit de frumos l-a făcut pe Nică din *Amintiri din copilărie*, după întâmplarea cu casa și caprele Irinucăi, să fie remarcat de către toți sătenii când „în ziua de Paști am tras un *Îngerul a strigat* la biserică, de au rămas toți oamenii cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venea să mă înghită de bucurie. Și părintele Ioan m-a pus la masă cu dânsul, și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă roșii cu mine.” (Creangă, 1981: 87).

Plăcerea de a cânta, de a dansa și de a merge la teatru face parte dintre înclinațiile comune ale tinereții celor doi scriitori. Dacă Creangă povestește despre petrecerile și dansurile populare pe care le interpreta în compania tovarășilor săi de școală catihetică, Hans Christian Andersen, care avusese norocul să se afle în compania unor artiști, care i-au apreciat și îndrumat talentul povestește cum „domnul Dahlen (un dansator danez, care s-a ocupat de educația sa coregrafică) compusese un balet, *Armida* în care figuram și eu ca spiriduș. Doamna J.L. Heiberg, (Johanne Luise Heiberg, 1812-1890, mare actriță daneză), pe atunci fetiță, juca și ea. Amintirea pe care i-o păstrez din acele timpuri datează. Pentru prima dată numele meu a fost tipărit alături de al ei, pe afișul *Armidei*.” (Andersen, 1983: 44).

Pasiunea de a merge la teatru s-a dovedit în cazul lui Creangă motivul caterisirii sale. În cazul lui Andersen, pasiunea sa pentru teatru l-a făcut să propună Teatrului Regal din Copenhaga să i se pună în scenă tragedia *Alf sol*. Cu acest prilej avea să îl întâlnească pe Jonas Collin, directorul Teatrului Regal și primul dintre cei care au recunoscut geniul lui Andersen, susținându-l cu mult interes și bunăvoință „pe lângă regele Frederik al VI-lea” „pentru o bursă, casă și masă, pe mai mulți ani. În același timp, Collin, protectorul meu, obținuse și gratuitatea studiilor mele la Colegiul din Slagelse.” (Andersen, 1983:53)

După câțiva ani de diaconie, între Ion Creangă și autoritățile bisericesti izbucnesc conflicte, care sfârșesc prin alungarea scriitorului din rândul tagmei preoțești. În 1868 ziarul *Conviețuirea* atrăgea atenția mitropolitului să fie mai sever cu subalternii săi care frecventează teatrul. Acuzațiile aduse diaconului, i-au pricinuit multă amărăciune, căci au dezlănțuit asupra sa o adevărată persecuție. „Sigur pe cariera didactică, Creangă care voia...să meargă la teatru, începu să întindă coarda.” (Călinescu, 1978: 85) I se reproșa faptul că trăgea cu pușca în ciorile de pe turla bisericii, că și-a tăiat părul - pe care preoții erau obligați să-l poarte lung și împletit - că mergea la teatru. Hotărârii de a fi scos din rândurile clerului, Creangă i-a răspuns printr-o întâmpinare plină de indignare, unde expune

adevăratele motive care au dus la destituirea sa. Această atitudine a înfuriat și mai tare autoritățile ecleziastice.

2. Mitologia personală în *Povestea vieții mele* de Hans Christian Andersen și *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

Autobiografia sau povestirea propriei vieți la persoana I reprezintă o convenție, în care cel care scrie și semnează rândurile cărților sale, cel care povestește și cel a cărui viață este povestită sunt una și aceeași persoană. Autobiografia este deci o povestire, în care există identitatea dintre autor, narator și personajul principal, în care autorul nu este numai starul propriului scenariu, ci și maestrul propriei spirale vitale, capabil să aleagă sensul evoluției, să diversifice înțelesurile întâmplărilor și perspectivele lor. În *Amintiri din copilărie*, Ion Creangă nu folosește un pseudonim literar pentru semnarea paginilor sale precum Stendhal în *Viața lui Henry Brulard*. Creangă folosește un prenume diminutivat pentru desemnarea personajului operei autobiografice. Acest lucru nu numai că nu schimbă identitatea autor, narator, personaj, ci permite jocul cu măștile, substituirea vocilor în momentele de vrajă narativă, care au fost deseori analizate de istoriile literare sub forma clasică a surselor umorului și ale oralității stilului.

Convins de puterea destinului, Hans Christian Andersen mărturisea că: „Viața mea e o poveste frumoasă....”

Dacă biet copil sărman și singur, aș fi întâlnit în cale o zână atotputernică ce mi-ar fi spus: «Alege-ți drumul... Ce vrei să ajungi? Te voi sfătui și te voi călăuzi!», soarta mea n-ar fi putut să fie mai fericită și nici mai cu înțelepciune rânduită.

Povestea vieții mele va arăta ceea ce mi-a arătat și mie - că există o soartă pentru fiecare.” (Andersen, 1983: 9)

Pe de altă parte, narațiunea autobiografică este în general cronologică și conține o parte importantă consacrată introspecției reflexive. Există din punctul acesta de vedere o excepție notabilă în literatura română. Creangă utilizează o cronologie aleatorie. El nu-și datează cu exactitate faptele descrise. El și le amintește în funcție de încărcătura lor emoțională și le grupează tematic, gradând relatarea și ținând seama de ceea ce s-ar putea numi densitatea narativă. În cazul lucrării lui Hans Christian Andersen, narațiunea autobiografică are repere cronologice bine stabilite, evidențiind conexiuni cu oameni și evenimente artistice contemporane scriitorului. Tema autobiografiei spirituale proiectată pe fundal monografic s-a concretizat sub forma unui Bildungsroman în cazul operei lui Ion Creangă.

Autobiografia este o formă de literatură personală, așa cum se întâmplă cu scrisorile sau cu jurnalul intim. Dar, spre deosebire de acestea, în scrierea autobiografică raportarea la evenimente este una retrospectivă, paseistă, detașată.

Autorul își amintește evenimentele din viața sa, care s-au întâmplat demult și pe care le-a reținut, tocmai pentru că nu i s-au părut întâmplătoare în devenirea sa spirituală. Faptele sunt actualizate în urma unui proces mai mult sau mai puțin riguros de selecție, care uneori poate însemna renunțarea totală la cronologie de dragul arhitecturii narrative. Pe de altă parte, spre deosebire de scrisori sau de jurnalul intim, autobiografia este realizată pentru a satisface nevoile de lectură ale unui public,

Magia decupării personajelor
Muzeul H. Chr. Andersen Hus, Odense

fie

că este vorba despre cei apropiați, fie că este vorba despre urmași sau pur și simplu despre posteritate. Hans Christian Andersen îndrăgise de mic copil decuparea personajelor povestirilor sale din eşantioane de hârtie și mătase colorată, costumate, pregătite întocmai pentru teatrul literaturii din scenele cărui urmau să facă parte. În Muzeul Andersen de la Odense există un fragment dintr-o scrisoare a lui Andersen din 21 iulie 1867 adresată domnului Melchior și în care vorbind despre scrierea creativă explică: „Prima dată trebuie să învețe să taie - acesta este începutul creativității; dar trebuie spus că nu trebuie să decupeze niciodată eliminând părțile, cu o foarfece care are vârful prea ascuțite”. În paginile cărții *Povestea vieții mele* această tehnică a decupajului are numeroase valențe, ce amintesc de teatrul de păpuși al lui Goethe din *Suferințele tânărului Werther* și din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, de semnificația personajelor fără chip închise în cutia scenei de jucărie, lipsite de replicile care făceau parte din rolurile lor de parteneri sau de înverșunați rivali, de pierderea magiei perspectivei pe care ambianța scenei o oferă rolului.

Jocul cu personaje decupate din hârtie colorată ale teatrului de păpuși va sta la baza inspirației creatoare a scriitorului care și-a păstrat obiceiul de a-și decupa personajele de hârtie înainte de a le așterne povestea în scris: „Rămas singur acasă, mă distrăm cu micul teatru pe care mi-l făurise tata, coseam rochii păpușilor sau citeam piese dramatice.” (Andersen, 1983: 25) „Da, căci în ciuda celor 16 ani ai mei, eram încă un copil neștiutor care se mai juca cu păpușile. În fiecare zi le făceam haine noi și pentru a-mi procura bucățele de stofă de care aveam nevoie, mă duceam să cer eşantioane de mătase în magazinele din Kōmagegarde și Ostergade.” (Andersen, 1983: 43) Călătoriile sale în Orient și în Europa fuseseră reprezentate de autor sub forma unui colaj de cărți poștale ilustrate și ziare, care au inspirat promovarea originală de către regina Margareta a II-a a Danemarcei a operei scriitorului, realizând decupaje ale personajelor din basmele lui Andersen. Această uimitoare artă a decupajelor de hârtie ale lui Andersen (Wagner Brust, 1994) a constituit una dintre preocupările sale favorite încă din copilărie și până în ultimii ani de viață. Astăzi se păstrează aproximativ 250 de decupaje conținând toate temele poveștilor sale, ca într-o efemeră dantelă de hârtie, care vorbește prin delicatețea imaginilor despre dragoste și moarte, despre frumusețea naturii și a bunătății oamenilor.

În opera lui Ion Creangă, elementele autobiografice folosite pentru crearea mărcii monografice constituie un prilej de a demonstra credibilitatea mărturiei adresate publicului. Autorul *Amintirilor din copilărie* fusese, până în momentul publicării acestei lucrări, cunoscut drept scriitorul *Poveștilor*, al *Povestirilor* și al *Abecedarului*. *Amintirile din copilărie* oferă indicii referitoare la momentele-cheie ale evoluției spirituale a scriitorului. Caracterul de Bildungsroman al operei exprimă și el această idee.

Andersen și contemporanii săi întâlniți în timpul călătoriilor prin Europa
Muzeul H. Chr. Andersen Hus, Odense

Alteori, aceste elemente autobiografice constituie pentru posteritate o mărturie asupra epocii și mai ales asupra evenimentelor la care autorul a participat direct. Hans Christian Andersen a călătorit și a cunoscut direct o mulțime de spirite luminate ale epocii sale din întreaga Europă. Alteori, elementele autobiografice proiectate în narațiune au rolul de a îndrepta faptele, de a dezminți judecățile nepotrivite, de a-l justifica pe autor în fața celui care citește. Eul poetic este o mărturie a încercării de realizare a opoziției între poet, ca individ martor al faptelor zugrăvite, și lumea contemporană, marcată de superficialitate, înverșunată invidie și de degradare. Antiteza romantică între trecutul glorios și prezentul decăzut ia naștere din atitudinea paseistă a poetului, care găsește în imaginarul timp revolut un refugiu privilegiat de unde poate comenta, compara, sintetiza și concluziona în privința direcției și înțelesurilor lumii contemporane.

Magia decupării personajelor, Muzeul H. Chr. Andersen Hus, Odense

3. Locului nașterii și al predestinării

Hans Christian Andersen scria în *Rățușca cea urâtă* că „dacă te naști într-un cuib de rață, la o fermă, asta nu are nici un fel de importanță pentru o pasăre dacă aceasta iese dintr-un ou de lebădă.” Acest lucru este valabil și în cazul oamenilor, care se nasc cu darul frumuseții și al grației, chiar și într-un mediu în care nu lebdă, ci rățușca emite judecăți. Prin intermediul tehnicilor literare ce conțin elemente autobiografice proiectate pe un fundal monografic, ce reprezintă un fel de oglindă în care autorul se privește, Hans Christian Andersen se descrie precum își închipuie că îl vedeau ceilalți: un copil isteț, talentat, cutezător din prea multă auto-cenzurare, firav și deșirat. Această imagine are darul de a rămâne pe retina lectorului ei, chiar și după ce autorul s-a îndepărtat de suprafața reflectantă, ca o eternă întoarcere către sinele autorului, ca o contemplare și ca o meditație privilegiată. Cititorul înțelege plăcerea pe care aceste amintiri i-o furnizează autorului, în special prin rememorarea mai mult sau mai puțin nostalgică a perioadei copilăriei, care la modul simbolic înseamnă o regăsire a Edenului. Nostalgia Paradisului copilăriei este ideea-cheie prezentă și în cazul lui Ion Creangă, în ale cărui *Amintiri din copilărie* frazele dezvăluie plăcerea refugiului în fluxul amintirilor primei vârste, denumită adesea „vârsta cea fericită”. Primele fraze ale fiecărui capitol din cuprinsul *Amintirilor din copilărie* sunt un exemplu de scufundare în marea amintirilor:

1 „Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță - Doamne, a mă ridica băiețuș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din târg drept peste apa Neamțului”. (Creangă, 1981)

2 „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundem, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și șturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa.” (Creangă, 1981)

3. „- Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi și tu ceva și de te miri unde, îmi zice cugetul meu, dar așa, un boț cu ochi ce te găsești, o bucată de humă însuflețită în sat de la noi, și nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărâniile tale!

Nu mă lasă, vezi bine cugete, căci și eu sunt om din doi oameni; și satul Humuleștii, în care m-am trezit, nu-i un sat lăaturalnic, mocnit și lipsit de privescerea lumii, ca alte sate; și locurile care încunjură satul nostru încă-s vrednice de amintire.” (Creangă, 1981)

4. „Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țaranul de la munte, stămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei.” „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea-Neamțului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu cari, în zile geroase de iarnă, mă desfătam pe ghiată și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutrieram dumbăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnelor, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după cari-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții!” (Creangă, 1981)

În *Povestea vieții mele*, Hans Christian Andersen își amintește cu emoție anii copilăriei: „În 1805 trăia la Odense, într-o modestă cămăruță, o pereche de tineri căsătoriți, care se iubeau tare mult. El, în vârstă de vreo 22 de ani, cizmar, era un om înzestrat și avea o fire de poet. Ea, cu câțiva ani mai mare, femeie simplă și necunosătoare în ale vieții, avea o inimă minunată. Ajuns de curând lucrător,

Camera cu unelte de lucru ale tatălui lui Hans Christian Andersen, Muzeul H. Chr. Andersen Hus, Odense

bărbatul își meșterise singur măsuța de cizmărie, ca și patul de nuntă. Patul și-l făcuse din lemnul unui catafalc pe care zăcuse un oarecare conte de Trampe. Fâșiile de postav negru, care mai rămăseseră prinse de scândurile patului, aminteau de prima lui destinație. În locul rămășițelor contelui, la 2 aprilie 1805, pe patul acesta își făcu apariția un nou-născut: eu, Hans Christian Andersen.

[...] O singură cămăruță plină cu scule de cizmărie, patul și lavița unde dormeam eu, iată casa copilăriei mele!

[...] Copil singur la părinți, am fost foarte răsfățat. Mama îmi repeta adesea că sunt cu mult mai fericit decât fusese ea la vârsta mea. Părinții o obligaseră până să și cerșească! Cum nu era în stare să facă una ca asta, rămăsese odată o zi întreagă plângând, sub un pod, pe malul râului care trecea prin Odense. Cu imaginația mea de copil îmi închipuiam cu atâta intensitate această scenă, încât lăcrimam ori de câte ori îmi venea în minte.

Tatăl meu, Hans Andersen, mă lăsa să fac tot ce-mi plăcea. Eu era marea lui pasiune. Pentru mine trăia. Mai toate clipele sale libere, și mai ales duminicile, și le pierdea făcându-mi jucării și desenându-mi diferite chipuri. Deseori, seara, ne citea din operele scriitorilor Lafontaine și Holberg și din *O mie și una de nopți*.

Niciodată nu l-am văzut surâzând decât atunci când citea. Fuseseră țărani înstăriți, dar nenorocirile se abătuseră asupra lor: le-au pierit vitele, le-a ars ferma, iar bunicul și-a pierdut mințile. Veniseră atunci să se stabilească la Odense și aici își dăduseră băiatul, în ciuda faptului că era atât de ascuțit la minte, să învețe meserie la un cizmar. Din nenorocire nu putuseră să facă altfel, cu toate că dorința cea mai fierbinte a băiatului era să intre la Colegiu. Bietul tata! A păstrat toată viața în inima lui amărăciunea că nu putuse să învețe.” (Andersen, 1983: 12)

Copilăria nefericită a părinților, în ambele cazuri țărani foarte muncitori dar săraci, dragostea de carte a acestora – a mamei lui Creangă și a tatălui lui Andersen - și dorința lor de a-și ajuta copiii cu orice preț să învețe carte și să trăiască mai bine decât au putut ei să o facă, reprezintă un alt element definitoriu al biografiei celor doi scriitori și darul cel mai de preț al mediului din care provin.

4. Școlile copilăriei, ale adolescenței și ale maturității

De ce au fugit de la școală în primele zile când au pășit pragul, ne povestesc ambii scriitori. Nică a început școala, cam pe la unsprezece ani, prin 1848, cu bădița Vasile dacălu bisericii din sat, un om tânăr „voinic și frumos” (Creangă, 1981: 218) care umbla din casă în casă pentru a-i aduce pe copii la școală. Școala era într-o clădire făcută de săteni, la îndemnul parohului Ion Humulescu. La școală se foloseau ca metode de educație „calul bălan”, „Sfântul Nicolai” și colacii. Aceștia din urmă erau folosiți drept premii. După vreun an, în ziua de Sfântul Foca, dascălul este prins cu arcanul de vornic și trimis, „cetluit”, ca tâlharii la oaste. Școala se redeschide după un alt an, dar noul dascăl, Iordache era mai bătrân și folosea metode dure, astfel încât Ion a fugit cât a văzut cu ochii de procitanie de la școală. Dacă nu ar fi insistat Smaranda, care ținea morțiș ca fiul ei să facă carte, Nică ar fi rămas cu puținele cunoștințe de scris-citit, pe care și le însușise până atunci, mai ales ca tatăl său nu pune mare preț pe învățatură.

Hans Christian Andersen își amintea că fusese învățat să citească de către o bătrână învățătoare care „Se așeza într-un fotoliu, cu spătar înalt aproape de orologiu. Când bătea orele, ceasul declanșa un mecanism ciudat, făcând să defileze prin fața noastră o serie de personaje mici, grozav de amuzante. Învățătoarea avea la îndemână o nuiă cu care croia în

Casa lui Hans Christian Andersen, Odense

dreapta și-n stânga și mai ales pe fetițele care alcătuiau majoritatea clasei noastre. Metoda ei consta în a ne pune să silabisim împreună și să repetăm silabele cât ne ținea gura. Dându-mă la această profesoară, mama o rugase insistent să nu mă bată. Iată însă că într-o zi mi-am primit și eu porția. Într-o clipă am fost în picioare, mi-am strâns cărțile și am alergat ca un năuc acasă. Am cerut și am obținut să fiu trimis la o altă școală. Am nimerit la una de băieți, condusă de domnul Carstens (Fedder Carstens, primul învățător al lui Andersen, care avea o școală de băieți chiar pe strada Munkemøllestroede din Odense, stradă pe care scriitorul de mai târziu locuia). Nu se afla printre noi

decât o singură fetiță care părea tare mică, deși era mai mare de ani ca mine. În curând între noi se legă o prietenie strânsă. Cu ea vorbeam întotdeauna numai despre lucruri practice și folositoare. Îmi mărturisii că dacă venea la școală, o făcea numai și numai ca să învețe să socotească bine, fiindcă avea de gând să devină lăptăreasă undeva, la o fermă mare.” (Andersen, 1983: 18)

În 1848, datorită stăruințelor mamei, Nică a fost trimis la bunicul său, David Creangă din Pipirig, care l-a înscris pe cheltuiala sa la o școală din Broșteni. Nică împreună cu Dumitru, fiul mai mic al bunicului sunt așezați în gazdă la o femeie, pe nume Irinuca, urmând ca acolo să primească provizii cu mâncare la câteva săptămâni. Școala aparținea lui Alecu Baloș, iar profesor era Niculai Nanu „om înțelept și iscusit.” Cei doi școlari nu au stat multă vreme aici. O întâmplare nefericită a grăbit deznodământul. Jucându-se, băieții au prăvălit de pe coasta muntelui un bolovan, care a dărâmat coliba Irinucăi și s-au grăbit, pe urmă să fugă.

În anul 1852, Nică este înscris sub numele de Ion Ștefănescu, la Școala Domnească din Târgul-Neamț. Pentru că Smaranda se ambiționa să-și facă băiatul preot, ideal dorit de multe femei de la țară în acele timpuri, Ion intră la școala de catiheți din Fălticeni, numită și „fabrica de popi” și îl are aici profesor pe Nicolae Conta, fratele filosofului Vasile Conta. După desființarea acesteia, în 1855 se înscrie la Seminarul de la Socola din Iași. Ion pleacă din locurile copilăriei cu inima strânsă, părăndu-i rău după satul natal, după Ozana „cea frumos curgătoare”, după frați, după părinți și după locurile de joacă. „Un Luca Moșneagu încarcă pe Creangă și pe Zaharia lui Gâtlan, cu care fusese coleg și la catihet și îi duce cu căruța lui trasă de zmei” (Călinescu, 1978:47) spre Iași. Cu descrierea drumului, care încheie *Amințirile din copilărie* se sfârșește copilăria viitorului scriitor.

După trei ani de studiu, Creangă a primit un certificat de absolvire a cursului inferior de patru ani. La Seminar erau predate materii teologice, cu profesori clerici, dar și materii laice. În vacanțe mergea acasă în Humulești, dar n-auzea lucruri prea îmbucurătoare. Părinții îi erau bolnavi.

În vara anului 1858, Ștefan a Petrei Cibotariul moare, în ținutul Iașilor, pe „moșia Făcuți”(Călinescu, 1978: 55) unde fusese nevoit să muncească. Rămas fără niciun sprijin și fiind frate mai mare al orfanilor, Creangă întrerupe studiile, hotărându-se să renunțe la cel de-al doilea an de cursuri și să se facă diacon. În acest scop înaintează comitetului Seminarului o cerere în care menționează moartea tatălui său, dar și faptul că mama sa era bolnavă și cu datorii. Cererea i se aprobă și Ion Creangă se căsătorește în 1859 cu Ileana Grigoriu; e hirotonisit în același an „diacon definitiv” și numit la o biserică din Târgu-Frumos. Socrul său era părintele Grigoriu de la biserica Patruzeci de Sfinți. La 19 decembrie 1860, soția lui dă naștere unui băiat, Constantin. Postul de diacon de la Bărboiu i se desființează, dar i se va aproba postul de diacon de la Golia, biserica ridicată de Vasile Lupu. Ion Creangă se va înscrie la Școala Normală.

Între 1861-1862 Creangă este printre cei paisprezece studenți care frecventează cursurile, împreună cu Gh. Ienăchescu, Gh. Posa, C. Erbiceanu și alții. În 1864 elev încă, în anul al II-lea, la Școala Normală Vasiliană, ocupă prin concurs, postul de învățător la Școala primară de la Trei Ierarhi. Decretul de numire în învățământ este semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. La 10 iunie 1865, Creangă dă examen, și va ieși, iarăși, cel dintâi. Diaconul a fost găsit eminent și tot eminente i-au fost socotite aptitudinea pedagogică și purtarea. Cam prin 1867, în timpul șederii la Golia, Ion Creangă este părăsit de soția sa, Ileana. Rămas o perioadă fără nicio funcție, Creangă este nevoit să-și câștige existența, ținând un debit de tutun.

În 1874 este reintegrat în învățământ, lucrând până la sfârșitul vieții sale la Școala nr.2 din Păcurari, Iași. Ca institutor Ion Creangă s-a bucurat de prețuirea elevilor săi. Din primul an de învățământ, „Creangă a strâns material pentru a alcătui un manual pe care să-l facă în unire cu alții, ca să-l poată răspândi mai bine.” (Călinescu, 1978: 106) A strâns diferite abecedare ardelenesti și străine, studiind mult cărțile, adaptându-le mereu, interesul său fiind să realizeze o carte de citire și de scriere românească pe înțelesul tuturor. Manualul s-a numit: *Metodă nouă de scriere și citire*. Creangă își aduce aminte de „bădița Vasile a Illoaei, dascălul bisericeii, un holțiu zdravăn, frumos și voinic”, de metoda lui Bell și Lancaster folosită de pedagogia românească de atunci, care se referea la sistemul monitorial. Învățătorul era ajutat la sfârșitul săptămânii să îi asculte pe toți elevii săi de copiii mai mari, monitorii. Aceștia numărau greșelile la „procitania” de sâmbătă și în funcție de rezultatele la învățătură, colacii sau sfântul ierarh Neculai îi „mângâiau” pe învățăcei. Păcatul cădea pe „cuvioasele muște și pe cuvioșii bondari”, care trăgeau la ceaslovul deschis cu „filele cam unse”. Creangă își amintește: „În lipsa părintelui și a dascălului intram în țințirim, țineam ceaslovul deschis, și cum erau filele cam unse, trăgeau

muștele și bondarii la ele, și când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Întru una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz!” (Creangă, 1981: 157). Pe vremea lui Creangă, copiii învățau întâi să citească. Scrisul era o etapă ulterioară a acestei inițieri, la care nu ajungeau toți cei chemați să învețe de către preotul satului. Creangă ironizează metodele de învățare a gramaticii românești pe dinafară și Trăsnea este cel mai citat dintre personajele autorului pentru felul său de a „înțelege” mecanic gramatica lui Măcărescu, „cumplit meșteșug de tâmpenie”. În manualele pe care le alcătuieste în colaborare cu alți învățători, Creangă introduce câteva povestioare cu caracter didactic, în care sunt inserate și imagini sugestive: *Inul și cămeșa*, *Acul și barosul*, *Cinci pâini*, *Ursul păcălit de vulpe*. Pe un astfel de manual a învățat și Mihai Sadoveanu, descoperind cheia de aur a înțelegerii celor scrise de marele său învățător.

Reîntoarcerea la Paradisul copilăriei este o idee pe care o simțim prezentă și în opera lui Ion Creangă, care tocmai fusese destituit din învățământ când începuse să-și scrie *Amintirile*. La 1 ianuarie 1881 publică în „Convorbiri literare” prima parte din *Amintiri din copilărie*. În acest caz, amănuntul biografic se dizolvă în atmosfera genezei operei. Hans Christian Andersen își scrie *Povestea vieții mele* în 1846 în timpul unei călătorii la Roma și la Napoli. Cu ceva vreme înainte trecuse prin România de la Constantinopol în 1841 și itinerariul pe Dunăre până la Porțile de Fier reprezintă o inspirată descriere a Valahiei din *Bazarul unui poet*. În 1847 va călători în Anglia pentru a-l cunoaște pe Charles Dickens.

Nu în ultimul rând trebuie spus că utilizarea elementelor auto-biografice proiectate pe fundal monografic în opera ambilor scriitori este un privilegiu pentru cel care citește și care descoperă mai clar legătura dintre literatură și viața reală. Inteligența care participă la modelarea și dominarea destinului, aspirația omului către fericire, nostalgia Paradisului întotdeauna pierdut, întotdeauna redescoperit în paginile de literatură ale acestor doi scriitori sunt doar câteva dintre sugestiile pe care le oferă lectura. Reîntorcându-se în lumea privilegiată a literaturii, scriitorul își îndeplinește ambiția de a-și fi putut învinge teama generată de timpul care șterge amintirea trecerii umane și își demonstrează capacitatea de a schimba cursul destinului spiritual, de a compensa prozaismul existenței cu miracolul creației artistice.

5. Trăsăturile scrierilor autobiografice ale lui Ion Creangă și Hans Christian Andersen

Sinceritatea este ea, oare, caracteristica de bază referitoare la introducerea elementelor de autobiografie în literatură și la transformarea autobiografiei într-un gen aparte? Uneori, această convenție nu este întru totul respectată. Fie că din motive de decență sau de pudoare autorul ocultează anumite scene; fie că din dorința de a fi decenți, autorii nu dezvăluie celuilalt, adică cititorului, detalii șocante care ar păta memoria celor apropiați. Există în acest sens o diferență între simpla minciună, minciuna nevinovată, tăcerea deliberată, alibiul uitării tipic funcționării memoriei sau uitarea inocentă. În antiteză cu diferențierea acestor aspecte trebuie remarcată, ca o trăsătură stilistică a scrierilor lui Ion Creangă, franchețea lucidă prezentă în amintirile copilăriei și mărturisirea nostalgică în cazul paginilor lui Hans Christian Andersen.

Exactitatea este subiectul unei alte probleme aflate în directă conexiune cu aceea a sincerității. Poate lectorul model să se încreadă în exactitatea faptelor relatate în scrierile ce conțin elemente autobiografice proiectate pe fundal monografic? S-ar putea spune, pe de o parte, că scrierile autobiografice sunt un inventar al lucrurilor pe care le știm deja despre autorul respectiv din celelalte scrieri ale sale. Pe de altă parte, introducând elemente autobiografice pe fundalul scrierilor lor cu caracter monografic, scriitorul român și cel danez se află în căutarea propriilor identități, care apar ca o revelație în urma unui efort mai mult sau mai puțin ascetic. Aceasta este cauza numeroaselor ezitări, a incertitudinilor din scrierile lor. Aceste inexactități pot avea cauze psihologice: capriciile memoriei, iluziile despre sine care micșorează sau măresc imaginea interiorității, confuziile sau uitările inconștiente. Dar e foarte posibil ca aceste „inexactități”, să fie rezultatul unor alegeri estetice conștiente, adică să fie rezultatul sublimării trăirii în artă. Aglomerarea scenelor pline de „veselia și farmecul copilăresc”, recompunerea cronologiei faptelor într-o ordine discontinuă, care sacrifică detaliul în favoarea armoniei ansamblului, iată câteva aspecte pe care le vom regăsi cu precizie și în *Amintiri din copilărie* și în *Povestea vieții mele* de Hans Christian Andersen.

Uneori, biograful poate retracta cu exactitate elementele de autobiografie, pe care autorul le introduce în opera sa, proiectându-le monografic. Dar elementele autobiografice sunt cele care dau adevărata valoare creației și reprezintă un răspuns evident în sens estetic, nu documentar.

Problema raportului dintre timpul faptelor și cel al scriiturii este un aspect asupra căruia ar trebui să stăruim în cele ce urmează. Există o diferență între jurnal, în care timpul evenimentelor coincide cu cel al redactării (de dragul convenției autenticității și al sincerității) și elementele de autobiografie incluse în operă, în care apare diferența de timp dintre trăire și redactare, diferență de timp ce influențează idealizarea trecutului prin compensație antitetică cu percepția decăderii prezente. Scriitorul resimte această deosebire dintre culorile și temperatura epocilor descrise prin intermediul mecanismelor memoriei.

Acest lucru explică de ce elementele de autobiografie prezente în proiecțiile monografice din opera celor doi scriitori dau o valoare deosebită elementelor care declanșează avalanșa amintirilor, ce se rostogolesc într-un paradoxal „cosmos estetic”. Digresiunile, reflecțiile asupra trecutului sau asupra prezentului, meandrele memoriei sau capriciile ei sunt și ele tehnici folosite de Hans Christian Andersen și de Ion Creangă, care realizează confruntarea eului de odinioară cu cel prezent. Această relaționare se face în mod obișnuit fie prin suprapunerea imaginilor, fie prin alăturarea acestora.

Suprapunerea imaginilor (procedeu prezent la Creangă, care așează imaginea trecutului deasupra imaginii, pe care o intuim dezolantă, a prezentului) este o tehnică folosită pentru a schița contururile imaginilor personalității din copilărie la maturitate. În periplul vital, aceste sugestii autobiografice pe care scriitorul le dă au rolul de a lumina și celelalte fragmente ale operei sale.

Alăturarea imaginilor (procedeu pe care îl putem descoperi la Hans Christian Andersen și la Ion Creangă) constă în așezarea acestora la o anumită distanță, care permite detașarea ironică, implicarea în analiza critică lucidă (Hans Christian Andersen) sau justificarea mai mult sau mai puțin autocritică, didactică și umoristică (Ion Creangă).

De ce este interesat publicul de un destin individual al unui scriitor considerat clasic fie în Danemarca, fie în România? Fără îndoială pentru că studiul elementelor autobiografice proiectate monografic are în comun câteva teme cu valoare universală umană adică: familia, rădăcinile, copilăria, relația cu celălalt, experiența și formarea, dragostea. La fel ca Montaigne, am putea spune că ceilalți formează eul scriitorului. El este doar acela care povestește. Și dacă povestește bine, dacă opera lui realizează o reformă a moravurilor și a temelor contemporane, o sinteză a mentalității neamului său și a obiceiurilor acestuia, atunci de bună seamă că putem vorbi despre scriitorii clasici ca despre creatori naționali cu valoare universală.

În abordarea motivelor-cheie ale autobiografiei ca temă a scrierilor lui Ion Creangă și Hans Christian Andersen, confuziile între speciile memorialisticii impun descoperirea unor criterii care să le diferențieze și care să le clarifice. Aceste criterii sunt:

a. *Amploarea sau lungimea speciilor în care se abordează aceste elemente autobiografice*

Deosebim astfel specii memorialistice *ample* (amintirile realizate sub formă de *Bildungsroman*, *jurnalul*, *biografiile romanțate*, *memoriile*) și specii memorialistice *redușe* din punct de vedere al dimensiunii (*articole retrospective*, *medalioane literare*, *interviuri*, *confesiuni literare*, *prefețe*, *studii critice*, *scrisori*, *pseudo-scrisori*). Din acest punct de vedere *Povestea vieții mele* de Hans Christian Andersen este o auto-biografie romanțată, densă în privința referințelor culturale și a informațiilor cu privire la evoluția creației scriitorului.

b. *Proporția dintre elementele de autobiografie, cele de evocare și cele de monografie*

Aceasta poate fi considerată marca stilului fiecărui autor. Atât Hans Christian Andersen cât și Ion Creangă plecând de la folclor, au reușit să ridice proza memorialistică pe culmi nebănuite. Valorificând limba omului simplu, ei o ridică la un nivel artistic neegalat, dovedindu-se artiști profund originali. Din *Prefață la Poveștile mele* răzbate subtextul raportului dialectic dintre individ și colectivitate pe care îl conține creația lui Ion Creangă: „*Iubite cetitoriu, Multe prostii ai fi citit, de când ești. Cetește rogu-te și ceste și unde-i vedea că nu-ți vin la socoteală, ie până în mână și dă și tu altceva mai bun la ivală căci eu atîta m-am priceput și atîta am făcut. Autoriul*”. (Creangă, 1981)

c. *Apropierea sau depărtarea față de momentul la care se face referire în relatare*

Unele specii ale memorialisticii fac ca momentul redactării textului să fie unul apropiat de cel în care s-au petrecut faptele (jurnalul, uneori scrisorile, parțial interviurile). Alte specii ale memorialisticii dau senzația că faptele relatate se află la o distanță mare față de momentul redactării (amintirile, confesiunile, medalioanele literare, evocările, elegiile, prefețele, necroloagele, unele scrisori și interviuri). În acest caz, diferența de vârstă dintre narator, autor și personaj face imposibilă suprapunerea perfectă din punct de vedere temporal. Autorul acestor din urmă specii enumerate este un om ajuns la vârsta senectuții, trecut bine de mijlocul vieții sale și care așterne pe hârtie un tezaur de informații, care altfel ar trece pe tărâmul

uitării odată cu dispariția lui fizică. Nu toți marii clasici români au avut răgazul ca la vârsta senectuții să își scrie memoriile sau să își redacteze amintirile. Ca narator memorialist, autorul poate împrumuta rând pe rând vocile diverselor momente ale existenței sale, iar ca personaj el reprezintă ipostazele mai tinere ale propriei existențe. De exemplu, Creangă nu era un om în vârstă când a început să-și redacteze *Amintirile*. El se simțea îmbătrânit de evenimentele ultime ale existenței sale. Nică este ipostaza cea mai tânără a existenței sale metamorfozată în personaj. Pe parcursul evocării, vocea naratorului se schimbă, devine când sfătoasă, când ghidușă sau glumeată, când îmbibată de melancolia evocării. Acest lucru ne poate face să credem că vocea naratorului reprezintă ipostazele memorabile ale vârstelor sufletului său, veșnic în căutarea purității, a inocenței. Spre deosebire de momentul în care Creangă își redactase *Amintirile*, când începe să-și scrie memoriile, Hans Christian Andersen era un om trecut de mijlocul existenței sale, care văzuse multe și cunoscuse diverse situații care i-au marcat felul de a gândi. Tonul amintirilor și al memoriilor sale este de cele mai multe ori unul echilibrat, modelat într-un andante cantabile ale povestirii. Informațiile pe care el le oferă despre sine și despre ceilalți sunt de o valoare inestimabilă pentru cercetătorul pasionat.

d. *Persoana care relatează și despre care se relatează*

Din acest punct de vedere, multe dintre speciile memorialisticii enumerate de noi se diferențiază prin intermediul persoanei utilizate în relatare. Ceea ce Camil Petrescu va scrie mulți ani mai târziu despre utilizarea persoanei I în narațiune, referindu-se la problema sincerității și la cea a autenticității, poate fi observat în multe dintre paginile scrierilor analizate. În *Amintirile* lui Creangă, această tehnică are rolul de a fi un privilegiu pentru posteritate pentru a intra în intimitatea unui scriitor de geniu. La Hans Christian Andersen este o mărturie a modestiei tânărului poet și a exigenței scriitorului față de propriul talent. Ni-l imaginăm în această situație, cu o mină melancolică, cu un ton dramatic în momentul confesiunilor. Andersen știa bine din educația și experiența lui teatrală că persoana I este cea în funcție de care se alege masca personajului, că ea dezvăluie zăcămintele suflotești constante ale personalității sale. Interesant este de observat că acești scriitori rețin printre evenimentele memorabile ale propriei copilării jocurile vârstei fericite, imaginea primului dascăl adevărat, alături de cele ale părinților, cele dintâi lecturi, nașterea sentimentelor și, în special, fiorii primei iubiri. Aceste evenimente-cheie ale modelării propriei personalități se regăsesc transfigurate în operă.

6. Concepția despre operă și misiunea scriitorului, sau despre viața și puterea poveștilor

Aflată la granița dintre fantezie și realitate, poate și pentru că viitorul poate fi cucerit numai prin intermediul visului, magia poveștilor autobiografice lui Ion Creangă și ale lui Hans Christian Andersen are capacitatea de a fi perpetuu actuală. Această caracteristică a operei lor derivă din cumularea unor trăsături majore ale cuvântului scris, pentru care fiecare dintre ei a avut un deosebit respect. Ei au făcut să vibreze în coarda creațiilor lor și originalitatea folclorică, și naturalețea limbii vorbite de majoritatea semenilor. După moartea lor, aureola cuvântului scris a fost semnul unor opere de excepție. Respectul față de arta scrisului pornește în cazul lui Ion Creangă de la mărturisirea pe care în *Amintiri* o face bunicul, David Creangă, personaj care învățase să citească, dar care nu știa să scrie și care avea o părere deosebită despre feciorii săi mai mari, cei care învățaseră să scrie și să socotească la școala lui Alecu Baloș: „Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu, să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu.” Savoarea folclorică o vom reîntâlni valorificată original în creația lui Ion Creangă, a cărei concepție anecdotică despre lume este influențată de formația sa intelectuală. Destin literar singular prin genialitatea reușitei sale, căreia peste moarte și timp i s-a adăugat exegeza laudativă, Creangă modelează povestea tradițională românească păstrând schema basmului și adăugându-i interpretarea personală a tipurilor, culoarea locală, limba savuroasă și observația socială realistă a lumii strâmb orânduie. *Lumea pe dos* este o temă recunoscută a basmelor lui Creangă derivată dintr-un topos medieval universal. La adăpostul prostiei simulate, al dedublării autor-personaj, critica acestei lumi devine evidentă. Între umoriștii lumii, Creangă este un artist incomparabil în privința alcătuirii unui univers literar în care există deopotrivă duioșia evocării, jovialitatea umorului, talentul fabulistic și anecdotic, precum și cascadele de exprimări autentice populare aforistice.

Hans Christian Andersen scria, referindu-se la rostul și norocul de a trăi pentru a crea, în povestea sa intitulată *Fluturele* că „în viață nu e suficient doar să trăiești. Mai ai nevoie și de soare, și de libertate și de o

mică floristică”. În România traducerea operei sale a început din 1895 și până la începutul secolului XX existau deja mai multe ediții: (Andersen, 1895; Andersen, 1896, Andersen, 1903; Andersen, 1911).

Dacă altul le-ar fi fost destinul, dacă numele lor nu ar fi fost ridicat pe scut, asemenea trupurilor eroilor căzuți pe câmpul de onoare și datorie, și dacă opera lor ar fi fost dezgropată după mult timp, asemenea amforelor antice, cititorul din orice timp ar fi remarcat truda de artizani ai emoțiilor, care are darul de a însufleți aceste creații, rod al unor biografii spirituale în care pledoaria pentru frumusețe și adevăr este o constantă. Lutul ars al amforelor dezgropate rămâne mut, căci ecourile trecutului au fost îngropate de vreme. Rândurile din laboratorul de manuscrise ale acestor autori justifică prin ele însele jertfa vieții pentru eternitatea operei, căci pentru ei cuvântul scris are nu numai o valoare personală, ci și una socială.

Bibliografie:

- Andersen, 1895: H. Chr. Andersen, Povestiri alese. Ed. Librăriei Carol Müller (Tip. Nouă", Gr. 9-108. 30 bani. (Biblioteca pentru toți, 1) Ambele ediții au apărut în același an. Bibliografie; Stăncescu, p. 479). 821.113.4 Ed. II cu portretul autorului. București, Edit. Panaitescu), [1895]. (14,5 x 10). 1f. p. (Uni, 5(1895), nr. 21, mai 25, p. 168: (1111138)
- Andersen, 1895: H. Chr. Andersen, Povestiri alese [de] Andersen. Traducție de Dumitru Stăncescu. București, Edit. Librăriei Carol Müller (Tip. Nouă" Gr. Panaitescu), [1895]. (15 x 10). V-107[409]. p. 30 bani. (Biblioteca pentru toți, 1). 821.113.4 (1111129)
- Andersen, 1896: H. Chr. Andersen, Carte de chipuri Fără chipuri [de] Andersen. traducție de d-ra X. Z. și Dumitru Stăncescu. București, Edit. Librăriei Carol Müller (Tip. Noud Gr. Panaitescu), [1896]. (15 x 10). 79 p. 30 bani. (Biblioteca pentru toti, 100). Datat după: Uni, 6(1896), nr. 51, dec. 19, p. 408: Bibliografie; Stăncescu, p. 483. Pe coperta, In loc de titlu apare numai 100", nr. de ordine al colecției. 821.113.4 (1111134)
- Andersen, 1903: H. Ch. Andersen, Carte de chipuri Fără chipuri Ed. II. Bucuresti, Edit. Librăriei Leon Alcalay (Stab. de arte grafice Universală), [1903]. (15 x 10). 76 P. 30 banr. (Biblioteca pentru tog, 100). Datat dupg: RB, 1(1903), nr. 4, iul.-aug., p. 93. 821.113.4
- Andersen, 1911: H. Chr. Andersen, Grădina raiului și alte povestiri [de] Andersen. Traduse de B. Nemțeanu. București, Edit. Librăriei Leon Alcalay (Tip. Fortuna"), [1911]. (14,5 x 10). 192 p. 60 bani. (Biblioteca pentru toți, 657-658). 821.113.4 (I 24753)
- Andersen, 1969: H. Chr. Andersen, Mărgăritare. Povestiri de H. C. Andersen. Ilustrate de V. Pederesen. Traducere de Ruxandra Vlahuță. București, Libr. Editurii Socec & Cie (Atelierele grafice Socec & CO.), 1969. (19 x 12). 256 p. cu ilustr. 2,50 lei. Cuprinde și: Din viața lui Andersen", notită biografică de X. Marmier, p. 5-14. cu un portret. 821.113.4 (114096)
- Andersen, 1983: Hans Christian Andersen *Povestea vieții mele*, ediția a doua revăzută, Traducere, cronologie și note de Teodora Popa-Mazilu, Editura Ion Creangă.
- Călinescu, 1978: George Călinescu, *Ion Creangă, (Viața și opera)*, Editura Minerva, București.
- Creangă, 1981: Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*, Biblioteca pentru toți, București.
- Wagner Brust, 1994: Beth Wagner Brust *The Amazing Paper Cuttings of Hans Christian Andersen Hardcover– March 28, 1994* Houghton Mifflin Company, Boston, Ticknor & Fields.